

Олена Лавринович,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії та педагогіки

Національний транспортний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасному, динамічному та мінливому світі концепція освіти впродовж життя («Life Long Learning» (LLL)) стала не просто бажаним трендом, а життєвою необхідністю. Стрімкий розвиток технологій, трансформація ринку праці, постійне зростання обсягів інформації, в умовах VANI-реальності, гіперскладності та невизначеності зумовлюють потребу в постійному оновленні знань і навичок для особистого та професійного успіху [2]. Щоб залишатися конкурентоспроможними та успішними, фахівці повинні безперервно опановувати нові інструменти та методи діяльності. Водночас концепція LLL не обмежується лише професійною сферою, а спрямована на гармонійне формування особистості [1]. Вона передбачає розвиток м'яких (soft skills) та метанавичок (meta skills), що забезпечує здатність швидше та ефективніше адаптуватися до нових обставин, знаходити інноваційні рішення в умовах швидких змін. З огляду на посилення значущості освіти впродовж життя, як важливого чинника особистісного та професійного розвитку, особливої актуальності набуває вивчення сутності, функцій та форм її реалізації. Зокрема, особливої уваги потребує осмислення теоретико-концептуальних підходів до визначення феномену неформальної освіти, аналіз її потенціалу для особистісного розвитку та адаптації до вимог сучасного ринку праці.

Вагомий внесок у просуванні ідеї та розвитку концепції LLL, інтеграції в національні освітні системи належить міжнародним організаціям. Так, починаючи з 70-х років минулого століття у становленні та поширенні дискурсу освіти впродовж життя відіграє ЮНЕСКО [2]. Освіта уперше була визнана не привілеєм еліти чи прерогативою певного віку, а універсальним і безперервним процесом. Було окреслено чотири «стовпи» навчання (знати, діяти, бути, жити разом) та сформульовано концепцію суспільства, де кожна людина може навчатися відповідно до своїх індивідуальних потреб та інтересів, у будь-який час та способом. По суті, LLL ґрунтується на інтеграції навчання в повсякденне життя, охоплюючи навчальну діяльність для людей будь-якого віку (дітей, молоді, дорослих та літніх людей, дівчат та хлопців, жінок та чоловіків) у всіх життєвих контекстах (сім'я, школа, громада, робочому місці тощо) і через різноманітні форми (формальну, неформальну та інформальну) які разом задовольняють широкий спектр навчальних потреб та запитів [3, с. 2]. Рівний доступ до можливостей навчання виступає незмінною умовою для реалізації права на освіту для всіх.

Попри тривалу історію функціонування та загальне визнання, у дискурсі неформальної освіти й досі зберігаються розбіжності щодо її змісту та ознак. Узагальнюючи наявні потрактування, можна виокремити кілька теоретико-концептуальних підходів до визначення неформальної освіти. З одного погляду неформальна освіта розглядається як інституціолізована та цілеспрямована освітня діяльність. У межах даної позиції неформальна освіта охоплює будь-який вид організованої й систематичної діяльності, яка здійснюється поза межами закладів формальної освіти (шкіл, коледжів, університетів), але має конкретні форми роботи, чітко

визначені та сформульовані освітні цілі, спрямовані на здобуття конкретних знань, навичок або кваліфікацій. Організація та проведення цього процесу забезпечується конкретною особою або установою (приміром, курси, тренінги, онлайн-платформ тощо). Характеризується гнучкими програмами, адаптованими розкладами, можливістю вибору місця проведення з урахуванням індивідуальних потреб людини.

З іншого, альтернативного погляду, неформальна освіта постає як неорганізоване навчання, спрямоване на задоволення особистих інтересів та потреб. Ця форма освіти не підпорядковується жорстким інституційним рамкам і тісно пов'язана з аматорською діяльністю та розширенням світогляду, набуття навичок, необхідних у побуті та міжособистісної комунікації. Навчання може відбуватися спонтанно, поза просторово-часовими обмеженнями. Головною метою такого навчання є реалізація індивідуальних запитів (вивчення нової мови, опанування хобі тощо). Якщо відповідно до першої позиції неформальна освіта розглядається як спосіб заповнення прогалин в знаннях чи як компенсація недостатніх знань, то за цим підходом акцент переноситься на особистісний розвиток. Йдеться про усвідомлене прагнення до самозростання, самореалізації та підвищення якості життя, що робить неформальну освіту максимально адаптованою до потреб особи, яка самотійно визначає власну індивідуальну траєкторію навчання. Такий підхід представляє особистісно-орієнтовану модель освіти, що характеризується високим ступенем автономії, самоспрямування та внутрішньою мотивацією, що суттєво відрізняє його від більш структурованих та стандартизованих освітніх практик.

Наступний підхід інтегрує риси обох попередніх позицій, наголошуючи на усвідомленості, організованості, але водночас зберігаючи гнучкість та орієнтацію на індивідуальні потреби. У цьому контексті неформальна освіта розглядається як відкрита форма набуття знань, орієнтована на конкретні освітні запити представників різних соціальних, професійних та демографічних груп. Вона зберігає гнучкість програм, розкладу та місця проведення, що забезпечує врахування індивідуальних потреб здобувачів освіти та її тісний зв'язок із практичною діяльністю. Головною характеристикою цього підходу є відсутність єдиних, стандартизованих вимог до результатів навчання. На відмінну від формальної освіти за цією формою навчання не передбачається обов'язкового надання офіційного документа про здобуту кваліфікацію, хоча реалізація освітньої діяльності сприяє підвищенню рівня знань та поглибленню розуміння певних явищ та процесів.

Окремі дослідники інтерпретують неформальну освіту як спеціально організовану діяльність, спрямовану на сприяння особистісному розвитку. Її мета полягає у допомозі індивіду самостійно використовувати власний потенціал у процесі соціальної взаємодії та діяльності. За цим підходом акцент робиться на підвищенні рівня знань і розуміння, співвіднесені власної думки й почуттів з думками інших людей, а також формування навичок ефективного самовираження. Неформальна освіта охоплює широкий спектр освітніх активностей, які не передбачають отримання офіційного диплома або визнаного сертифіката та реалізуються поза межами інституційного, планованого шкільного або професійного навчального середовища.

На основі аналізу представлених теоретико-концептуальних підходів до потрактування неформальної освіти, можна констатувати, що, попри певні відмінності (за рівнем організованості, головної мети та спрямуванню), деякі основні характеристики залишаються незмінними. До таких сталих ознак, що простежуються у всіх розглянутих визначеннях належить розмежування неформальної та формальної освіти, відсутність офіційного документа як основного результату навчання, спрямованість на розширення знань, розвиток умінь та набуття нових навичок, підвищення якості життя, адаптованість до індивідуальних потреб та інтересів здобувачів освіти, гнучкість. Неформальна освіта є результатом ініціативи особистості, її свідомого вибору спрямованого на задоволення потреб у навчанні та власному розвитку, коли усталені знання швидко втрачають свою актуальність. Саме ці спільні риси зумовлюють високу цінність й актуальність неформальної освіти в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій. Вони дозволяють швидко реагувати на мінливі вимоги ринку праці, що є важливим для підтримки конкурентоздатності та досягнення успіху в сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лавринович О.А. Інструменти неформальної освіти у формуванні громадянської компетентності. *Інноваційні рішення в сучасній науці, освіті та практиці*: Збірник тез доповідей ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (наукове видання), 15-16 жовтня 2024 р.: у 2 ч. Київ: НТУ, 2024. Ч.2. С. 75-79. URL:https://drive.google.com/file/d/1RPtJUmNlwejhWs7_k-XMzXI3yoyP9pFq/view

2. Lavrynovych O. A. The life-long learning concept in the conditions of the BANI-reality. *International scientific conference «The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society»: conference proceedings*, July 30–31, 2022. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. P. 344 – 347. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/245/7217/15007-1>
3. UNESCO Institute for Lifelong Learning Technical Note Lifelong Learning. URL: [https://uil.unesco.org/fileadmin/keydocuments/LifelongLearning/en/UNESCO TechNotesLLL.pdf](https://uil.unesco.org/fileadmin/keydocuments/LifelongLearning/en/UNESCO_TechNotesLLL.pdf)